

Korrespondentie en kommentaar

Geachte redactie,

In het artikel „Zelfmoord bij niet-westerse volken; een socio-psychologische benadering” van drs. H. d’Ancona en drs. C. S. van Praag wordt opgemerkt dat Durkheim de zelfmoord als sociaal feit ontdekte. Helaas is het nog te weinig bekend, dat Durkheim niet de eerste was die aandacht schonk aan de zelfmoord als sociaal verschijnsel. Durkheim’s boek kwam in 1897 uit. Reeds in 1881 echter had Thomas Masaryk, de latere president van Tsjechoslowakije, zijn boek „Der Selbstmord als sociale Massenerscheinung der modernen Civilisation” doen verschijnen. In zijn voorwoord wijst Masaryk op het volgende: „eine endgiltige Lösung vom sociologischen Gesichtspunkte aus hat bisher Niemand versucht”. Nu is dat niet te verwonderen, want in hetzelfde voorwoord staat te lezen, dat „die Sociologie als Wissenschaft, wenigstens bei uns, noch wenig bekannt ist”. Schrijver gaat allerlei motieven en invloeden na, die zich bij zelfmoordgevallen doen gelden: ouderdom, geslacht, dichtheid van bevolking, bevolkingsgroei of -daling, huwelijksleven, beroep, ras, nationaliteit. Hij komt o.m. tot de conclusie, dat de zelfmoord in „vrijere” staten meer voorkomt dan in „onvrije”. Een andere conclusie: „Ueberall da, wo der Mord häufig geübt wird, kommt der Selbstmord seltener vor und umgekehrt”. Wat het onderwerp van drs. d’Ancona en drs. van Praag betreft, Masaryk meent, dat zelfmoordneigingen bij „natuurvolken” zelden voorkomen en veelvuldiger gaan optreden wanneer deze volken in contact komen met een „höhere Civilisation”. Masaryk meent te moeten vaststellen „dass sich bei allen Völkern mit fortschreitender Entwicklung die krankhafte Selbstmordneigung allmählich entwickelt; die sociale Massenerscheinung des Selbstmordes ist die Frucht des Fortschrittes, der Bildung, der Civilisation”. Hierbij wijst hij ook op de positieve rol van de religie, die in de moderne maatschappij steeds meer aan invloed inboet. Masaryk was getroffen door het groeiende aantal zelfmoorden in Oostenrijk-Hongarije.

Een geval, dat in zijn directe omgeving voorkwam, gaf hem aanleiding tot zijn studie. Kritici verweten Masaryk, dat hij een „gevaarlijk onderwerp” had aangesneden! Drs. d’Ancona en drs. Van Praag kritiseren de visie van Westerman Holstijn die stelt, dat „in tijd van oorlog het aantal zelfmoorden afneemt, omdat de agressie dan elders

een uitweg vindt". Masaryk had hetzelfde feit geconstateerd: In oorlogstijd neemt het aantal zelfmoorden af. De verklaring hiervoor van Westerman Holstijn lijkt ook mij aanvaardbaar.

Aanvaardbaarder is m.i. de conclusie van Masaryk: „Der Krieg, zumal ein großer wirkt momentan günstig dadurch, dass die Aufmerksamkeit allgemein auf ein Objecte gelenkt wird". Ik zou dit nog willen aanvullen: In oorlogstijd ontstaat er bij elk van de strijdende groepen een sterker gevoel van verbondenheid. Men denke aan Nederland in de laatste oorlog. Juist deze verbondenheid is voor velen, die lijden aan eenzaamheid, aan een besef van de absurditeit van het bestaan (waarin Camus blijft hangen, zijn „Mythe de Sisyphe" de aanleiding tot zelfmoord ziet) van grote therapeutische waarde. Westerman Holstijn heeft in het voetspoor van Freud, wiens ideeën nauwelijks verbonden zijn met de Westerse liberale maatschappij en zijn „struggle for life" gewezen op de betekenis van de agressiviteit in gedragvormen. Voor een verklaring van het verschijnsel zelfmoord lijkt mij het Freudiaanse uitgangspunt even onvoldoende. Is er geen reden zich af te vragen of, gezien de genoemde oorlogse omstandigheden, niet juist ook de „mutual assistance" (waarop de bijna vergeten Kropotkin nadrukkelijk wees!) een belangrijke rol speelt naast de agressiviteit? Waar er „mutual assistance", deze verbondenheid binnen een groep toeneemt (bijv. in oorlogstijd) daalt blijkbaar het aantal gevallen van zelfmoord.

P. Kl